

Adrien Candiard ~ De islam begrijpen - Of beter gezegd, waarom we er niets van begrijpen

Adrien Candiard - Ills.
Joseph Sassoon Seman

'*De Islam begrijpen*' is gebaseerd op Adrien Candiards lezing in de basiliek van Sint-Clothilde in Parijs op 19 november 2015. Hij hield zijn lezing vlak na de zes terroristische aanslagen van 13 november (o.a. in de Bataclan) waarbij 130 mensen omkwamen.

Het is 'klaarblijkelijk onvoldoende aan islamitische autoriteiten te vragen dat ze via protestborden 'not in my name' afstand nemen van terroristen.' Candiard constateert dat we dringend behoefte hebben aan de theologie, een theologie die een islam kan aanreiken die vrede heeft gesloten met zijn traditie, evenals met de vragen van deze tijd. Hierbij voldoet het niet een gematigde islam aan te bieden tegenover het extremisme. Candiard gelooft dat er 'in de islamitische traditie een diepere en authentiekere radicaliteit bestaat die een spirituele radicaliteit kan worden, een zoektocht naar God in zichzelf, de ontmoeting met God, meer in het persoonlijke gebed dan in de zelfmoordaanslag. Dat zou waardering afdwingen, het zou een manier zijn de bloedende conflicten die de wereld verscheuren te verlaten.' Het woord is aan de moslims zelf, 'het is aan de profeten om erover te

praten, en niet aan de leraren.'

Candiard stelt dat de tragische actualiteit en de verregaande veranderingen binnen onze samenleving vaak wijzen in de richting van de islam, waarbij we worden overspoeld met informatie en meningen. Maar hoe kunnen we het 'ware gezicht' van de islam achterhalen? Is het lezen van de koran genoeg? Verrijkt of belaagt deze godsdienst met een miljard gelovigen onze levenswijze en de wereldvrede? We kunnen de islam alleen begrijpen als we accepteren dat er grote interne verschillen bestaan. De islam is divers, je moet spreken over islam in meervoud, de essentie van dé islam bestaat niet.

Het geloof dat moslims alleen maar moslim zijn, dat hun religieuze identiteit al het andere zou bepalen, dat de islam een totale godsdienst is die alle aspecten van het leven omvat, is niet juist.

De islam kent een grote diversiteit, zowel in cultureel als theologisch opzicht. Een van de belangrijkste schisma's is die tussen de soennieten en sjiieten.

De sjiieten zijn onderling verdeeld. Wat de ontelbare groepen bindt is het conflict met het soennisme. Ook het soennisme kent verschillende stromingen, zoals de wahabieten van Saoedi-Arabië en de machtige soefi-broederschappen van Senegal. Stromingen die onderling nauwelijks raakvlakken kennen.

De overeenkomst tussen alle moslims is het geloof in één God, dat Mohammed de profeet is, dat de koran een getuigenis is van de wil van God voor de mensen, dat ons een goddelijk oordeel wacht op de laatste dag, en het geloof in engelen. Moslims lezen de koran als poëzie: de woorden zijn uniek, onvervangbaar. De islam bestaat ook uit enige duizenden Hadith, anekdotes over vrijwel alle denkbare onderwerpen. In de praktijk is de islam vooral Hadith, en die kent ook weer verschillende tradities en interpretaties.

Candiard ziet de koran niet als een gewelddadige tekst, maar de teksten kunnen wel als zodanig worden geïnterpreteerd. De koran is mysterieus. De tekst heeft geen letterlijke betekenis en biedt derhalve ruimte voor verschillende interpretaties.

Candiard stelt de vraag of de sharia inzicht kan geven van wat de islam is. In het Arabisch wijst het op de wil van God, op Gods geboden. Een moslim zal altijd voor de sharia zijn, maar het betekent nog niet dat hij voor het afhakken van handen is. De sharia is niet te vergelijken met een wetboek van strafrecht of burgerlijk

wetboek, er bestaat geen unieke algemeen aanvaarde versie. Het gaat om recht dat uit jurisprudentie is ontstaan. De sharia is zowel een geheel van interpretatie procedures van het islamitisch recht als de regels zelf.

Vaak wordt onderscheid gemaakt tussen islam en islamisme; islam is vredelievend, tolerant en islamisme is het tegendeel. Maar het islamisme is een geconstrueerde realiteit, een academisch concept, een term die westerse onderzoekers hebben bedacht voor politiek gestructureerde organisaties die de macht willen grijpen en een regime willen instellen dat als islamitisch wordt beschouwd, zoals bijvoorbeeld het Moslimbroederschap (opgericht in 1928 in Egypte) of de Jamat-e-Islami van Maududi (gesticht in 1941 in India).

De islam is een diversiteit die naar eenheid verlangt, dat is de oorzaak van de huidige crisis die de islam verscheurt. Het betreft in de eerste plaats een interne crisis: de oppositie tussen soennieten en sjiieten en ook binnen het soennisme wordt een harde strijd gevoerd om de definitie van orthodoxie. Dit conflict is niet zo zichtbaar in Europa en er wordt nauwelijks aandacht aan besteed. Sjiieten zijn niet echt aanwezig in Europa in tegenstelling tot Soennieten, maar ze vertegenwoordigen wel zo'n 15 procent van de moslims, hoofdzakelijk in Iran en in het Nabije Oosten, ze hebben een meerderheid in Irak.

Het grote conflict tussen de twee grote vijanden Saoedi-Arabië en Iran is onderdeel van geloofsrichtingen of -gemeenschappen. De tegenstelling tussen soennieten en sjiieten kleurt alle oorlogen in de regio. Zo heeft het succes van IS in Irak te maken met het gemarginaliseerde gevoel van de soennieten uit het noorden (de staat wordt door sjiieten gecontroleerd). De sjiitische wereld is nog steeds georganiseerd rond staatkundige eenheden en heeft nog een zekere stabiliteit, terwijl de soennitische wereld meer dan ooit in losse delen is uiteengevallen. Het Westen begrijpt dat conflict niet, we denken vanuit het Verlichtingsmodel, denken dat traditie ouderwets is en dat de moderniteit open en rationeel is, en dat heeft niets met de huidige situatie te maken. Het gaat nu om de definitie van de soennitische islamitische orthodoxie, aldus Candiard.

Je hebt de traditionele Soennitische islam, de rijks-islam, de islam die zich heeft ontwikkeld binnen de Arabische en Ottomaanse rijken en daar diende als religieuze, wetgevende en spirituele structuur. De rijks-islam wordt vooral als referentiepunt gebruikt door hen die willen aantonen dat de islam vredelievend is. In de 19e eeuw toen het Westen superieur werd, heeft men binnen de islamitische wereld deze islam ervan beschuldigd de oorzaak te zijn van de decadentie. Er ontstonden hervormingsbewegingen die de islam wilden moderniseren, door het seculier en westers te maken, of te moderniseren door terug te gaan naar de

bron als mogelijke vernieuwing. In die laatste beweging kwam het salafisme op aan het eind van de 19de eeuw. Onder invloed van het wahabisme, met een zeer strikte interpretatie van de goddelijke uniciteit, stichtten zij in 1932 het huidige Saoedi-Arabië. Zij stelden propaganda-organisaties in, erop gericht om moslims uit de hele wereld te bekeren tot de salafistische opvattingen van de islam. Het leven van alle mensen moet worden geregeld door religieuze voorschriften. Ze zijn overtuigd van een letterlijke opvatting van de koran en verbieden interpretatie van de teksten. Het is sektarisch en beveelt onderwerping aan de autoriteit aan. De terroristische acties komen voor uit de salafistische ideologie.

De crisis in de islam gaat over het model van de islam tegen de achtergrond van de klassieke islam en het salafisme, twee heel verschillende en concurrerende manieren om islamitisch te leven. De invloed van het salafisme breidt zich uit, in de Arabische wereld en in Europa.

De autoritaire excessen van de Turkse machthebbers, de structurele belemmeringen in Libanon en de kwetsbaarheid uit de Tunesische ervaringen legitimeert de vraag of de islam wel verenigbaar is met de democratie, aldus Candiard. De islam als politieke religie kan geen ruimte geven aan democratisch functioneren. 'De landen met een islamitische cultuur kunnen alleen een politieke moderniteit bereiken ten koste van een uitgebreide secularisering waarbij de grondbeginselen zelf van hun godsdienst worden afgewezen. Men moet eerst erkennen dat de koran nauwelijks iets te zeggen heeft over de politieke organisatie. Een strijd tussen de feitelijke autoriteiten of de autoriteiten die legitiem worden geacht omdat de goddelijke openbaring hen heeft aangesteld.'

Het kalifaat dat de politieke en religieuze macht verenigt zoals bij IS, komt niet overeen met de historische en traditionele praktijk van de islamitische samenlevingen: de islam leidt niet noodzakelijk tot het kalifaat, aldus Candiard. De overgrote meerderheid van de islamitische landen heeft de burgerlijke wetgeving aangenomen, mogelijk geïnspireerd door religieuze voorschriften maar is ingesteld na parlementaire stemming of andere niet-religieuze procedures.

Ook stelt Candiard de vraag of je de koran mag interpreteren, een historisch-kritische studie zodat de islam toegang kan krijgen tot de moderniteit. Het betreft een onrealistische eis, aldus de auteur, want het impliceert dat je van hen eist de islam af te wijzen. Maar het eeuwige woord van god is ook geen tijdloze tekst: ze zijn onder speciale omstandigheden ontstaan, uit te leggen vanuit zijn context.

Het is een illusie dat er een objectieve letterlijke betekenis bestaat, aldus Candiard. De rede kan niet de pretentie hebben de tekst te interpreteren want ze is minder zeker of vast dan de tekst. Doen als of je van de rede een interpretatie instrument kunt maken is hetzelfde als deze tot maatstaf maken van de waarheid, alsof deze met meer zekerheid kan beoordelen wat waar is.

—

Historicus Adrien Candiard is toegetreden tot de orde der Dominicanen en studeerde theologie. Hij is verbonden aan het Dominicaans Instituut van Oosterse Studies in Caïro, een onderzoekscentrum gewijd aan de islam.

Adriaan Candiard ~ *De islam begrijpen - Of beter gezegd, waarom we er niets van begrijpen*. Berne Media, Heeswijk Dinther, 2018. ISBN: 9789089722669

Linda Bouws - St. Metropool Internationale Kunstprojecten